

Juhász Kristóf

A göcseji kőkrisztus szamara

Becsületes időkben a magányos vándor leghűbb társa nem negyven liter benzin volt, hanem az imádság. Az úton járó áldást kért az útra, békés éjjeli menedékért, szerencsés megérkezésért fohászzkodott. Kérte a Teremtőt: segítse jártában-keltében, és hárítsa el a balsorsot feje felől. A szelíd göcseji dombok között is gyakran vette szájára az utasember Jézus nevét, még ha csak valamelyik szomszédos szegbe tartott is. Sötétebbek voltak akkoriban az erdők, fürgébbek a szelek, virgoncabbak a viharok, mint manapság. A göcseji hébacsok is nagyobb számban szimatoltak a cserjésben. Könnyen megjárhatta, aki óvatlanul beleütközött egy utódait harciasan védő, zsákmányszerző csápjainak csontkávás tapadókorongjaiból kábító nedveket kibocsájtó, nőivarú hébacsba. Járótölgyből is több akadt: aki megpihent egy ártalmatlannak látszó kocsányos tölgy hívogató árnyékában, vagy eső elől bújt széles koronája alá, és kicsit behunyta szemét, jó eséllyel eszmélhetett arra, hogy volt tölgy, nincs tölgy. Ha meg eső után pihent meg valahol a vándor, a kágyillók másztak rá, hogy a legutolsó kenyérmorzsát is kiegyék a tarisznyájából. És ott voltak a váratlanul előbukkanó ingoványok, és az ingoványokban, meg a sötét barlangokban a vadleányok, akik ugyan nem voltak mindig barátságatlanok a vándorhoz, de barátságuknak is lehetett rossz vége. Krisztus urunk meg mégiscsak eltöltött negyven napot a pusztában, és számtalan sarut elkoptatott Galilától Jeruzsálemig, és azt is beszélnek, hogy Perzsián és Indián át Tibetbe is eljutott, hisz máshogy nem volna értelme a vallási szinkretizmusnak. Minden korokban érdemes hát imába foglalnia nevét annak, ki kezébe vándorbotot vesz.

Göcsej ősi idők elfeledett titkait őrző népe tudta ezt, erről tanúskodnak a kanyargós utak mentén lépten-nyomon vigyázó, mohos kőkrisztusok is. A száz év körüli, ifjabb feszületeken épp olyan bölcs türelemmel hajtja le fejét a Megváltó, mint a több száz éves, kopott, nagy idők tépázta korpuzsokon. Az öregebbek közül soknak feje-keze tört le, vagy teste hasadt kettébe. Nem barbár istentelenség nyomai ezek, csak az időé, meg az erőtlenségé, hisz a letört darabok ott vannak a szobor mellett. Talán nem akad már a faluban, aki jól bánik a kővel, meg hite is van hozzá. Pedig az igaz hit elnyeri jutalmát, amint erről az Árpádok kora óta számos utasember beszámolt, aki egy göcseji kőkrisztus elé térdelve kért segítséget, és Isten Báránya valóban útítársául szegődött a szobor képében, mégpedig szamarháton. Az is megesett, hogy a vándor fölülhetett a korpuzs mellé a göcseji kőkrisztus szamarára (Lapischristophorius asinus gocolium).

„A jószág kizárólag valamelyik göcseji kőkrisztus előtt végzett imádság hatására jelenik meg a magányos utazónak. Kivételt azok az esetek képeznek, mikor várandós, vagy gyermekével az utat kereső asszony megsegítésére ölt testet. Minden szempontból a megszokott küllemű háziszamár (Equus africanus asinus) hasonlít, a hálálkodó források legfőljebb kiemelkedően erőteljes, egészséges testalkatáról, hangos ordításáról emlékeznek meg. Ritkábban emlegetik színét, egy különleges szoborszürkét, mely tökéletesen egybeolvad az állat hátán megjelenő kőkrisztus mohos, kopottas árnyalatával.¹ Bár megjelenhet samárkancaként és samárménként is, szaporodásáról nem tudunk – csak incarnatiójáról. Csikót e fajból még emberfia nem látott.”

Így fogalmaz dr. Bendegúz Imola teológus 1931-es, a Titkos göcseji szentkultuszokról írt, 1930-

¹ Dévaly Ynika képzőművész 2043-ban restaurálta az Aszuvölgy erdejében levő Búdöstó dűlőben elsüllyedt templomban (lásd még: Gönczi Ferenc: Göcsej's kapcsolatosan Hetes vidékének és népének összevontabb ismertetése) kalandos úton talált Göcseji kőkrisztus szamara ún. vasfa-zártkazztás ábrázolását, mely szinte tökéletesen megőrizte az említett színt.

as tanulmánya kiegészítésében, melyben jelentősen támaszkodik a 810 és 1010 között keletkezett, és épp újráfelfedezett Szélsőséges, avagy Rézpitykés Geszták följegyzéseire.

A göcseji kőkrisztus számára, mint metatranszcendens, egyháztörténetileg apokrifizált, kategórián kívüli hiedelemként², és bukolikus göcsejikum, természetesen beszélni is tud. És nem csak tud, hanem bele is beszél mindenbe, ahogy a következő történetben is áll:

- Segíts meg engem nagy szükségemben, mindenható Krisztus, mert eltévedtem az erdőben, az utat nem lelem, az útonállók megverték, kifosztottak, elvették szép, mázas bődöneim, még öreg, rossz lovam is elvették, pedig, köztünk szólva, nem ért valami sokat, ó, Uram Jézus, segíts meg engem! - könyörgött a hetési határ kőkrisztusa előtt a fazekas. Ahogy befejezte, indult tovább reménykedve, s hamarosan patadobogást és szamárordítást hallott, valamint a Megváltó szavait:

- Ki szükségét szenvedsz, bennem lelsz támaszt szükségedben, s kinyitva énrám szívedet, megleled az igaz utat.

És a kőkrisztusban megtestesült Megváltót cipelő szamár hátára fölült akkor a fazekas is.

És így szólt a szamár:

- Ki szükségét szenvedsz, előtte azért idézd emlékezetedbe, hogyan csaptad be az embereket, hogyan spóroltál a mázzal a bődönökön, amik így nem lettek olyan tartósak, mint ahogy vevőidnek ígérted. Ráadásul most, könyörgés közben is volt képed szegény jó lovadat ócsárolni, aki pedig azért lett olyan gebe, mert a zabbal is spóroltál, miközben úgy megraktad a kordét, amit húzattál vele, hogy az kettőnek is sok.

Mire az Úrjézus:

- Hallgass, szamár, hisz a gondviselés kifürkészhetetlen akarata épp azért mérte csapásait erre a bűnös lélekre, hogy bűneit megbánhassa végre, és a bűnbánatban felénk fordítsa szívét.

Mire a szamár:

- Uram, Te mindent tudsz, azt is tudod, elmém mily korlátolt, hiszen csak egy teremtet, lelkes jószág vagyok, Mindenható Atyánk bölcsességének élő dicsérete. De attól még ez egy büdös kókler, egy sült senkiházi, egy hamis ártány, és még van is bőr a pofáján.

Mire az Úrjézus:

- Ó, legszamarabb szamaram! Megint nem érted a lényegét, hisz miként a kapálatlan szőlőtőkét lepi el a gizgaz, úgy lepi el elmédet az önző töprenkedés múlandó árnya. A fátyolvilágban szédelegsz, ó, szamaram, dacára annak, hogy már jó ideje járod velem az örökkévalóság titokzatos birodalmát. Szeretnél tán újratestesülni egy kevésbé összetetten teremtetett entitásban, mondjuk egy göcseji ébergombában? Bár annak meg édenkerti posztgenerációs traumái vannak, szóval ott is lenne mibe belekötnöd, mit is mondhatnék hát még erről néked, ó, szamár?³

Mire a szamár:

- Bocsáss meg, ó, Uram, hisz Veled vitázni dőreség, de azért igenis úgy gondolom...

Ám ekkor a szamár megbotlott, a hátáról a pórul járt fazekas (aki az egész vita alatt rémülten és bűnbánón hallgatott) leesett, a kőkrisztus meg ráesett. A szamár a sípcsontját verte be, a fazekas meg, aki amúgy is kék-zöld folt volt már az útonállók ütlegeitől, a hátát. De nem káromkodott és nem méltatlankodott egyik sem, hanem némán viselték a rájuk mért sorsot, és onnantól a fazekas alázattal cipelte a kőkrisztust a hátán, míg a szamár sántikálva mutatta az utat.

Haza is ért a fazekas a falujába, ahol mindenkinek elmesélte a csudálatos történetet. És nem csapta be többé az embereket, és jószágaival is tisztességgel bánt, és jámbor életet élt. A szamár

² vö.: Palabuvah Jeremy Dénes: A garabonciás átmeneti sárkányai, és más időszaki spirituális lények a kultúrtörténetben

³ Dr Bendegúz Imola itt megjegyzi, hogy Krisztus (és később a névtelen mesélő is) azért használ ilyen szokatlan kifejezéseket, mert ezt a legendaváltozatot részben a jövő emberei számára dolgozta át a szájhagyomány 1853 környékén. A teológus hozzáteszi persze, hogy ezek a közlések érthető módon sokak számára nehezen elfogadhatók, például 2764-ban is fognak majd rendezni egy nemzetközi vitát arról, valóban képes lehetett-e a göcseji szájhagyomány a XIX. század végén utazni az időben metalingvisztikailag.

és a kőkrisztus persze még a falu határában eltűnt oda, ahonnan meg szokott testesülni, és feltehetően mindketten elégedettek voltak, mert Krisztus urunk újabb lelket halászott az igazak közé, a szamár meg egy darabig nem jártatta fölöslegesen a pofáját – bár, ahogy egyesek mondják, a szamár szava sosem fölösleges egészen, hisz az eltévedt lélek könnyen eshet a hamis megkönynyebbülésből fakadó gőg bűnébe, miszerint: ha egyszer Krisztus megsegít, nekem már mindent lehet. No, és a személyiségnek ezt a könnyen kialakuló mentális mintázatát akadályozza meg a szamár, mikor a megbocsájtó Megváltó beszédébe (vagy sokatmondó hallgatásába) beleköttyög.

Hasonlóan tanulságos az erdőbe menekülő násznép legendája, melynek keletkezését valamikor a 18. századra teszik, de most direkt egy kései változata következik:

„Nagy lakodalom volt Becsvölgyén, a Bíbor molnárék lányát, Rózsit vette el a kisebbik Puszyinszki-gyerek. Nem a zalabesnyői nagygazda Puszyinszki-ról van szó, hanem a zalaszellői kerék- és kátránygyártó Puszyinszki-ról. Őket sokszor összekeverték, nagy, és gazdag család lévén mindkettő, és itt is ebből lett a baj. Mert meg volt hívva a lakodalomra a Bíbor molnár egyik másodnokatestvére, Benedek is, az újvasi jószágistápoló. Ezt a Benedeket régen az egyik zalaszellői Puszyinszki borzasztóan megsértette. Mondják: elvitte hozzá legszebb kecskebakját, hogy növessze vissza a letört szarvát. Benedek kenegette, bájolta, bűvölte, ahogy kell, és nőtt is a kecske szarva, de igen lassan. A Puszyinszki gyerek meg sürgette, Benedek meg azt mondta, ennek ennyi az ideje, kérdezzen meg bárkit. A Puszyinszki gyerek meg arra hivatkozott, hogy a tárnoki Beböcsék kecskéjének sokkal hamarabb megnövesztette a szarvát, mire Benedek azt mondta, hogy hiszen az nősténykecske volt, aminek sokkal kisebb a szarva, így gyorsabban nő. De Puszyinszki

VARGA VIRÁG: A göcseji kőkrisztus szamara

csak makacskodott, aztán már fenyegetőzött is, és rútul becsmérelte a nála idősebb jószágistápolót, és követelte vissza a szarvnövesztés árát, amit az persze nem akart megadni, és akkor valaki valakinek leverte a kalapját, a másik meg erre adott az egyiknek egy nagy pofont, de hogy melyik kezdte, azt minden nap máshogy mesélték a kocsmákban.

És Benedek, mikor ment a lakodalomba, már előre azt hitte, hogy ezek azok a Puszymszikiék, akik őt megsértették, pedig a Bíborék direkt szóltak neki, hogy nem, nehogy fölcukkolja magát, de Benedek ezt útközben, a kocsmában elfelejtette, és bizony fölcukkolta magát, és mivel volt vele még pár keményebb ridegpásztor, elkezdtek csúfolni Puszymszikiékat, akik nem is azok voltak, és először nem is értették a dolgot, de mivel őket sem olyan fából faragták, hát nem hagyták annyiban. Hamarosan röpiült is a kondér, lendült az ököl, borult az asztal, és bizony pár bicska, sőt, egynéhány fokos is előkerült, pedig csak ünnepi dísznek hozták a lakodalomba, föl is voltak pántlikázva tisztességgel – máig nem tudja senki, hová lettek a verekedésben azok a pántlikák. Persze van, aki a zebeczkei Cenkeckák nagyobbik kislányára, Lujzára gyanakszik, de ez nem tartozik ide.

Szóval valóságos csata lett ebből a lakodalomból, mert ki egyik, ki másik oldalra állt, senki nem akart kimaradni – ilyen szilaj volt akkoriban Göcsej népe, meg hát kapatos is volt már a társaság. Beszélik, sokan még verekedés közben is ittak. Aztán már senki se tudta, ki kivel van, egyre többen fogták menekülőre a dolgot, és végül az egész násznép részegen és összeverve rohant az éjjeli erdőben – kivéve, aki az italtól, vagy a veréstől menni se bírt. El is tévedtek a szerencsétlenek, hiába óbégáltak egymásnak, mert iszonyú köd volt akkor, meg a járótölgyek is mozgolódtak, és ez könnyen megzavarja az embert, pláne, ha nem sokkal előtte fültövön vágta. És ekkor a Bíborék lánya, aki szintén az erdőben tévelygett, egyenesen nekiment egy kőkrisztusnak, és nyomban imádkozni kezdett, hogy segítse meg az Úr az egész násznépet, és mindenki térhessen vissza a faluba épségben, és legalább holnap folytathassák a lakodalmat. Az Úr meghallgatta a lány szavát, akinek még az sem űzte el a szeretetet szívéből, hogy csúful szétverték a lakodalmát. Meg is testesült az erdőben a kőkrisztus szamara, és kedvesen ordítva jelezte a leánynak, hogy üljön nyugodtan a hátára, majd ő kivezeti az erdőből, de a leány ragaszkodott hozzá, hogy ne csak őt vezesse ki az erdőből, hanem mindenki mást is. A szamár tiltakozott, mondván, hogy ő csak a tiszta lelkűeket és ártatlan szívűeket hajlandó hazavezetni, és itt csak egy ilyen talált. Erre a leány könyörgőre fogta: csak most az egyszer vezesse ki az egész násznépet a szamár az erdőből, és biztos nem fog többet verekedni egyikük sem, ha csak nem önvédelemből, és részegeskedni sem fognak, legföljebb mértékkel, mert szíve mélyén mindegyik jó ember. És a szamár nagyon meghatódott a leány önzetlenségén, és összevissza kezdett ő is rohángászni az erdőben, mert mindegyik tévelygőhöz oda akart futni, hogy bizonyosságot szerezzen arról, valóban engedik-e majd ezek után, hogy testet öltson bennük a jó. De a részeg és összevert násznép az ordító szamártól csak még jobban megrettent. Erre az erdei kőkrisztusban testet öltött a Megváltó, és szelíden korholta a szamarat:

- Ne rohángássz összevissza, te szamár, hanem testesülj meg az egész társaságnak egyszerre, és vezesd ki őket az erdőből!

Mire a szamár:

- De Uram, de Uram, miféle bizonyosságot kaphatnék arra, hogy ezek nem fognak holnap, vagy holnapután ugyanígy részegen verekedni?

Mire az Úrjézus:

- Kedves szamaram, nem bizonyosságra van szükség, és nem tudásra, és nem okosságra, csupán irgalomra, és könyörületre. Mert aki számításból könyörületes, az nem könyörületes igazán. Aki azért irgalmas, mert az eredményt lesi, nem irgalmas igazán. Csak az irgalmas és könyörületes valóban, aki nem spekulál, és nem okoskodik. A jón nem morfondírozni kell, a jót cselekedni kell: ez a mi mindenható Atyánk törvénye.

Így szólt a Megváltó, és bizony hallotta ezt az egész eltévedt násznép a göcseji erdőben, és megálltak, és nem siránkoztak többé, mert elteltek az Úr kegyelmével. És a szamár sem ordított tovább fölöslegesen, hanem szépen megtestesült Isten mindegyik eltévedt bárányának egyszerre, és kivezette őket az erdőből, és másnap csakugyan folytatták a lakodalmat, és nem verekedett akkor már senki, és mindenki csak annyit ivott, amennyi jólesett neki.”

Vannak, akik azt mondják: a mai, modern világban már nem esnek meg effélék. Meg azt is mondják: az omladozó kőkrisztusok nem többek a régmúlt emlékeinél, és a mellettük legelésző szamár sem több egy makacs igavonónál. A bölcsek erre meg azt mondják: nono, barátaim! Elég csak egyszer eltévedni az erdőben ahhoz, hogy az ember megtanuljon őszinte szívvel imádkozni. De még jobb, ha el sem kell tévednünk hozzá, mert eleve nem vagyunk nagyobb szamarak a göcseji kőkrisztus szamaránál.

MOLNÁR ELEONÓRA: Xátiva olaj, vászon 2011